

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/12/szerkesztoi-beszamolo-az-orszag hazban-tartott-„grof-bethlen-istvan-es-kora“-konferenciáról-04-03-20/>

Szerkesztői beszámoló az Országházban tartott „Gróf Bethlen István és kora” konferenciáról¹

2013. október 4-én az Országház felsőházi terme adott otthont a *Gróf Bethlen István és kora* konferenciának az *Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatósága* rendezésében, valamint az *MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete* szakmai szervezésében. Méltóbb környezetet biztosítani sem lehetett volna a két világháború közötti Magyarország e vitatott, de kétség kívül meghatározó személyiségéről való tudományos diskurzusnak. A rendezvény fővédnöke *Kövér László*, az Országgyűlés elnöke volt. Az eseményen jelen volt a Bethlen család több tagja, köztük *dr. gróf Bethlen István*, a hajdani miniszterelnök néhai testvérének fia, aki a Magyar Páneurópai Unió elnöke.

A rendezők nevében az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Hivatala igazgatója, *Bellavics István* nyitotta meg a tanácskozást. A rendezvény fővédnöke, *Kövér László* ezt követően kapott szót. Beszéde elején elismerte, hogy Bethlen István kormányfóként megosztó személyiség volt. A konferencia alapfeladatát szabta meg, amikor kijelentette: *„Emlékezni akarunk rá, érteni és megérteni a kort, amelyben élt, hogy erejét tovább éltsük, kényszerű hibáit ne ismételjük meg.”* Beszédének lényege az volt, hogy a magyar nemzetet csak önálló, független, nemzetét szolgáló magyar állam tudja megvédeni, erősíteni. Bethlen István miniszterelnöksége idején ilyen volt. Akkor, amikor a magyaroknak le kellett mondaniuk területük kétharmadáról, ráadásul a győztesek egy ugyan önálló, de természeti erőforrásaik zömétől megfosztott, közlekedési infrastruktúrájában is erősen „csonkolt”, életképtelen államot szántak a magyarságnak, Bethlen István ekkor vált nemzete iránt felelős magyar államférfivá. Az ő miniszterelnöksége idején kelt ismét életre és bizonyult mégis életképesnek az önálló Magyarország. Megteremtette a társadalmi békét és megalapozta az ország fejlődését. Személyes sorsa az lett, hogy egyaránt üldözték a nácik és a kommunisták, börtönbe vetették, majd az utóbbiakat el is pusztították.

Ezt követően *dr. Gróf Bethlen István* köszönte meg, hogy az Ország Házában történik a megemlékezés, hiszen Bethlen István is a parlamentarizmusban látta a felemelkedést. Ugyanakkor végig – miniszterelnökségét követően is – küzdött a jobb- és baloldali szélsőségek megjelenése ellen. Azt kérte a történészekről, hogy ne a mai felfogásaink alapján, hanem az adott kor lehetőségei és korlátai figyelembe vételével ítélkezzenek. Például ma a nacionalizmus és liberalizmus ellenségesek egymással, míg az előző századfordulón Európát és az Egyesült Államokat is a nacionalista liberalizmus uralta. Ez a nacionalizmus azonban nem említhető egy lapon a gazdasági világválság utánival. Időtálló példaként viszont a hajdani miniszterelnök antiszemitizmussal szembeni fellépését emelte ki. *„Nagyon antiszemita környezetben, úgy erkölcsi, mint nemzetközi, gazdaságpolitikai megfontolások alapján élesen tiltakozott az antiszemitizmus ellen a fehérterror idején, kormányfóként, és később ellenzékbe vonulása és természetesen a háború idején. Ebben a vonatkozásban Bethlen a mai időkben is példakép lehet”* – mondta az előadó leszármazott.

A délelőtti ülés

A délelőtti ülés levezető elnöki teendőit a szakmai szervező MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának főigazgatója, a Történelemtudományi Intézetet is vezető *Fodor Pál* látta el. A főelőadó *Romsics Ignác*, az MTA tagja, az Esterházy Károly Főiskola egyetemi tanára volt, aki már az 1980-as években megírta a maga Bethlen-életrajzát, amely a 90-es években jelent meg, de azóta több új bővített és átdolgozott változata is van². *Bethlen István pályaképe* című előadásban hangsúlyozta, hogy Bethlen olyan liberális konzervatív politikus volt, aki fél évszázados politikai pályája során egyszerre szállt szembe a politikai jogok

Szerkesztői beszámoló az Országházban tartott „Gróf Bethlen István és kora” konferenciáról

radikális kiterjesztésével, de az azok megszüntetését akarókkal is. Pályája három nagyobb szakaszra osztható: 1918 előtti, 1918 utáni és 1931 utáni időszakra. 1901-től 1939-ig volt országgyűlési képviselő, majd felsőházi tag lett. A dualista állam időszakában – konzervatív és nacionalista politikusként – a magyarság gazdasági és kulturális pozícióinak az erősítését szorgalmazta. A választójog kiterjesztését és titkosságát ellenezte. 1918–1919-et a legnagyobb magyar tragédiának gondolta. Károlyi földreformját elvette, ugyanakkor a nemzetiségi kérdésben Jászi vonalához közeledett.

Bethlen tízéves miniszterelnökségét négy szakaszra osztotta Romsics Ignác. 1921 és 1923 között fő célja a belpolitikai stabilitás megteremtése volt, az egységes kormányzópárt megteremtésével, és az addigi viszonylag demokratikus választójog korlátozásával. 1923 és 1925 között a gazdasági szanálást hajtotta végre, ami javuló életkörülményeket és kiegyensúlyozott politikai életet hozott. 1925 és 1929 között a külpolitikai elszigeteltség felszámolása volt a fő feladat. Az 1929 és 1931 közötti időszak a gazdasági válság elleni harc jegyében telt el. Az előadó a Bethlen által megvalósított rendszer egészét autoriter polgári parlamentarizmusnak minősítette.

Kormányfősége idején jelentős előrelépés történt a lakás- és közegészségügyben, az orvosok száma csaknem megkétszereződött és a csecsemőhalandóság is mérséklődött. A népiskolai hálózat kiépítésének köszönhetően tíz százalék alá csökkent az analfabetizmus. Politikai felfogásával ellentétes volt az antiszemitizmus, a miniszterelnöksége utáni zsidótörvényeket egyenesen elfogadhatatlannak tartotta. A gazdasági világválság következményei miatt mondott le, a megszorító intézkedéseket utódjára hagyta. Az előadó persze szólt Bethlen miniszterelnöksége utáni politikai tevékenységéről is, de itt most a közoktatás szempontjából leghasznosabb megállapításaiból idéztünk, melyek legfőképpen kormányfősége időszakához köthetők. Érdekes megállapítása volt, miszerint a Vörös Hadsereg általi letartóztatása, majd a Szovjetunióba hurcolása, sőt likvidálása a magyar jobboldalra mért politikai csapás volt, annak a hatalomból való végleges kiszorítását szolgálta.

Ablonczy Balázs, az ELTE BTK tanára, a Párizsi Magyar Intézet főigazgatója előadását újságíró testvére olvasta fel, *Bethlen István erdélyisége* címmel. A Bethlen család erdélyi származása közismert, a jeles elődökkel egyetemben. Gróf Bethlen István birtokai is itt voltak, politikai indulása is agrárius jellegű volt. 1907-től a magyar országgyűlés erdélyi szakértője, a sajátos erdélyi célokért küzdő Székely Társaságok Szövetségének tiszteletbeli elnöke, majd 1917-től az Erdélyi Szövetség elnöke volt. Politikai tevékenységének a célja kezdetben az erdélyi magyar gazdasági és politikai szupremácia biztosítása volt. 1918 októberének végén menekülnie kellett, de az erdélyi magyarság ügyét a továbbiakban is igyekezett képviselni. Erdélyről népszavazást követelt, de mivel ezt a párizsi magyar béke delegáció tagjaként nem tudta érvényesíteni, miniszterelnökségét követően próbálkozott újabb elképzelésekkel.

1933-ban például a független Erdély mellett emelte fel a szavát. Majd egy román – magyar (esetleg lengyel) államszövetség tervét vetette fel. 1937-ben temesvári látogatása során a román királlyal vett részt egy közös vadászaton. Mivel az egységes Erdély mellett foglalt állást, ellenezte az 1940-es megosztást. A felsőház ülésein annak túl nagy áráról beszélt, és például a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást is ellenezte. Különösen az észak-erdélyi románok kitelepítése ellen tiltakozott. 1944-ben a Gestapo elől bujdosva írt Emlékiratában lesújtó vélemény fogalmazott meg a korabeli magaspolitikáról. Személyes tragédiája, hogy másodszor is megérte Erdély elvesztését.

Gyurgyák János, az Osiris Kiadó főszerkesztője *Viták keresztútjében: pro és kontra Bethlenről* című, historiográfiái jellegű előadásában sorra vette a Bethlen recepciókat, a kortársak és az utókor véleményét, apologetikus írásokon, publicisztikákon, politikusi véleményeken keresztül. Sebess Dénes 1929-es monográfiájában a mintagazda, a látnokpolitikus és a tevékeny miniszterelnök képe jelent meg. Surányi Miklós regényes életrajzában az egész világ csodálattal tekint rá. Megjelentek azonban apologetikus írások is, Fenyő Miksáé, Szabó Dezsőé, Zsilinszky Endréé. Előbb az emigránsok körében Károlyi Mihály és Jászi Oszkár szólt róla kemény kritikával, majd az 1945 utáni kommunista

Szerkesztői beszámoló az Országgházban tartott „Gróf Bethlen István és kora” konferenciáról

történetírás már a „Horthy-fasizmus” emblematikus alakjaként tekint vissza rá, különösen Andics Erzsébet, Nemes Dezső és Karsai László. Molnár Eriknek az 1960-as években keletkezett szintézisében Ránki György már némileg finomítja a képet, Laczkó Miklós pedig már szakít ezzel az egyoldalú beállítással. Romsics Ignác monográfiája már az egész Horthy-rendszert, benne a Bethlen-képet is átértékelte. Az előadó értékelése szerint a Bethlen által megvalósított rendszer sok tekintetben korszerűtlen volt, a vidéken zömmel nyílt szavazású választójogi törvény meg páratlan volt egész Európában.

Végső következtetéseit a következőkben szúrta le az előadó: „Sem az apologetikus irodalom, sem Bethlen kígyó- és rókatermészetű politikustársainak írásai és visszaemlékezései, sem Szabó Dezső prófétai hevülete és ömlengései, sem a népiek alig leplezett utálata, sem a hazai szociáldemokraták és a liberálisok sok vonatkozásban méltánylandó kritikája, sem a polgári radikálisok igazságai és mérgezett nyilai nem tudtak megrendíteni abban a hitemben, hogy gróf Bethlen István volt – mindmáig – az utolsó magyar államférfi, egy nagy magyar politikusi osztály utolsó jelentékeny képviselője, aki bár nem emelkedett, vagy talán a kor viszonyai miatt nem is emelkedhetett Deák Ferenc-i vagy Széchenyi István-i magasságokba, mégis megérdemli tiszteletünket, de legalább egy néma főhajtást születésének és halálának napján.”

Zeidler Miklós, az ELTE BTK oktatója, *Revíziós törekvések és külpolitika* című előadásában Bethlen külpolitikai tevékenységét vizsgálta. Előadását azzal a ténymegállapítással kezdte, hogy a gróf nem rendelkezett külpolitikai képzettséggel. Első ilyen jellegű felszólalása az országgyűlésben 1917-ben hangzott el. 1918 őszén a teljesen új helyzetre való tekintettel átértékelte nemzetiségpolitikai elképzeléseit. A tanácsköztársaság idején a bécsi Antibolsevista Comité vezetője, majd 1919 őszén „titkos erdélyi miniszter”. Látnia kellett, hogy nemcsak a proletárdiktatúra bukott el, hanem a régi Magyarország is megsemmisült. 1920 elején a trianoni békeszerződést előkészítő párizsi békekongresszus magyar delegációjának tagja volt. Később, legitimista érzelmei ellenére, megakadályozta IV. Károly trónra való visszatérési kísérletét, majd az eredményes Sopron környéki népszavazás kivívásával csökkentette az ország területi veszteségeit.

Jó megfigyelő és áttekintő képességgel rendelkező politikus volt, diplomatája, Barcza György egyenesen nagyformátumúnak tartotta, aki tárgyalásain német, francia és angol nyelvtudását jól tudta hasznosítani. Miniszterelnökként hamar rájött, hogy a nagy (Németország, Olaszország, Szovjetunió) és a kis (Ausztria, Bulgária) elégedetlenekre lehet támaszkodni, de míg közeledési kísérletei Németország és Bulgária irányába kudarcosak voltak, addig 1927-ben Olaszország irányában sikerült áttörést elérni. 1931-ig Ausztriával, sőt Angliával is sikerült jó kapcsolatokat kialakítani. Ugyanezt nem sikerült elérnie a Franciaország által támogatott kisantant irányában. 1931 tavaszán egy interjúban a nemzetiségi és önrendelkezési elv egyensúlyáról tett nyilatkozatot.

Külpolitikai stratégiáját miniszterelnökségről való lemondását követően is vallotta. 1939–1940-ben a fegyveres semlegesség híve volt. A bécsi döntések eredményei ellenére ellenezte az egyoldalú német orientációt. Támadta a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást, majd a háború éveiben az angol orientációt képviselte. Horthy rendszeres tanácsadója volt, a kiugrási kísérletet megelőzően 1944. szeptember 10–11-én járt utoljára a Várban. A németek elől bujdosni kényszerült, majd a szovjetek letartóztatták. Nemcsak az új politikai ételben nem volt számára hely, de az élők között sem.

Püski Levente, a Debreceni Egyetem docense *Parlamentarizmus és pártpolitika* címen tartotta meg előadását. Bethlen az ellenforradalmi rendszer „hajnalán” bírálta a nemzetgyűlést ellentmondó alkotmányjogi intézkedései miatt. Miniszterelnöksége idején parlamenti reformok sorozata valósult meg. Konszolidálta a politikai viszonyokat: többpártrendszert valósított meg egyértelmű hatalommegosztással, a végrehajtó hatalom parlamenti támogatása mellett. A kormányzónak közepes hatalma volt. A választójogban egyértelmű szűkítés következett be, mely csak mintegy 20%-ban volt titkos. A parlamentarizmus híve volt, 1918–1919 számára negatív ellenpólus volt. Álláspontja szerint a demokratizálás csak szociális feszültségeket okozhat, ami viszont anarchiába vagy diktatúrába torkollhat. Horthy és Bethlen között egyre bensőségesebb viszony alakult ki.

Szerkesztői beszámoló az Országházban tartott „Gróf Bethlen István és kora” konferenciáról

Sokszor a kormányzó mentette meg a posztján, megakadályozva lemondását. Köztük egyértelmű munkamegosztás volt: Bethlené volt az aktuálpolitika, Horthyé a kormányzat támogatása. A parlamentáris demokrácia „rövid pórázon” tartását mi sem bizonyította jobban, mint hogy olyan házszabály lépett életbe, amely tiltotta a kormányzó bírálatát, illetve a kormányfő kritizálása is szankciókat vont maga után.

A délelőtti ülés végén zajló vita során arról polemizáltak a közigazdász végzettségű *Horváth János* országgyűlési képviselő felvetése nyomán, hogy korszerűtlen volt-e Bethlen. A parlamenti politikus tiltakozott a jelző ellen, azonban Püski Levente kifejtette, hogy ugyan a történészek között nincs konszenzus ebben a kérdésben, de ő személy szerint fenntartja, hogy Bethlen több intézkedése nem bizonyult időtállóknak. Paksa Rudolf ezt megerősítette azzal, hogy a nyílt szavazás bevezetése visszalépést jelentett ebben a korban. Felmerült még a vita során Bethlen frankhamisítási ügyben betöltött esetleges szerepe, valamint az a kérdés, hogy a gróf felléphetett volna-e a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás ellen. Előbbire adott válaszában Romsics Ignác arról beszélt, hogy abban a miniszterelnök inkább kármentést próbált végrehajtani, utóbbival kapcsolatban Zeidler Miklós kétségeinek adott hangot.

Zárszavában Fodor Pál levezető elnök Bethlen Istvánt „második államalapítónak” nevezte, aki egy jól működő államot teremtett.

A délutáni ülés

A program második részben *Szakály Sándor*, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos rektorhelyettese, az MTA BTK Történettudományi Intézet tudományos tanácsadója elnökölt. Az első előadó *Tomka Béla*, az MTA doktora, a Szegedi Tudományegyetem egyetemi tanára *Gazdasági konszolidáció* címmel tartott előadást. Többek között arról beszélt, hogy az első világháború katalizmáját követően az újjáépítés eredményeként a bruttó hazai termék értéke 1925-re érte el az utolsó békeév szintjét, a gazdaság 1929-ig gyorsan fejlődött. Azt is megemlítette viszont, hogy a mezőgazdaság ez alatt stagnált, aránya jelentősen csökkent a nemzeti termék összértékén belül. A gazdasági növekedésben a kisipar járt az élen, és a lakásépítés is fellendült. A beruházások hatékonysága jónak volt mondható, az infrastrukturális fejlesztések pedig kedvezően hatottak a gazdaság egészére. Nőtt az átlagéletkor, jelentősen fejlesztették az anya- és csecsemőgondozást, kiszélesítették a társadalombiztosítást. Mindez elősegítette a hosszabb távú gazdasági növekedést.

Az előadó összehasonlító elemzésében azt is kifejtette, hogy az ország Bethlen tízéves miniszterelnöksége alatt eredményesebben alkalmazkodott a megváltozott világgazdasági helyzethez, mint Ausztria. Ezt számokkal is alátámasztotta: míg 1913-ban – a trianoni területen számolva – az egy főre eső GDP az osztrák teljesítmény 60%-át érte el, addig ez 1929-re 66,9%-ra nőtt. (1938-ban ez az adat 74% lett!) 1920 és 1930 között a csecsemőhalandóság 19-ről 16 ezrelékre csökkent, a nők várható átlagos élettartama 43-ról 51-re, a férfiaké 41-ről 48 évre nőtt. A személyautók aránya – ezer lakosonként egy – megegyezett cseh és lengyel adatokkal, a villamosenergia felhasználása – az iparosítás fontos mutatója – pedig közelített hozzájuk. Rádióellátottságban egyenesen az élvonalba kerültünk: ezer lakosra jutó 35 készülék adatunkkal megelőztük az akkori Franciaországot (33) és Svájcot (26), Olaszországról (5) nem is beszélve. Tomka véleménye szerint a növekedési adatokat – az oktatáspolitiká révén – a „humán infrastruktúra” fejlesztése is segítette.

Gyáni Gábor, az MTA levelező tagja, az MTA BTK Történettudományi Intézet kutatóprofesszora *Társadalom és szociálpolitika* címmel tartott előadást. Trianon kettős hatásával kezdte. Miközben ugyanis az ország elvesztette „a vidéki modern magyar polgári fejlődés legigéretesebb tartalékait”, a fővároson kívüli kapitalista szektor javát, egyúttal a legelmaradottabb régióinktól (pl. Kárpátalja és Székelyföld) is „megszabadultunk”. Ennek értelmében beszélt Trianon kettős hatásáról. Ez a kettősség nyomja rá a bélyegét az egész korszakra. Ennek része a kötelező társadalombiztosítás bevezetésének jelentősége mellett a parasztság elszegényedése, ami a földreform elégtelenségéből következett, valamint az is,

Szerkesztői beszámoló az Országgházban tartott „Gróf Bethlen István és kora” konferenciáról

hogyan a szociográfia, szociológia csak leírta a helyzetet, de orvoslást nem kínált. Azt is elmondta, hogy mindez kódolta a földművelésből élők szegény sorban maradását, sőt további elszegényedését.

Sipos József, a Szegedi Tudományegyetem docense *A földkérdésről* tartott előadást. Felhívta a figyelmet arra, hogy Bethlen korábban nem, de földművelésügyi minisztere, Nagyatádi Szabó István már korábban is azonosult Károlyi Mihályék földreformjával, amelynek végrehajtását a Tanácsköztársaság akadályozta meg. Aztán a megvalósult, Nagyatádi nevéhez fűződő 1920-as földtörvény átlagosan 600 négyszögöles telkeket hozott létre, melyeken már lehetősége volt a parasztságnak, hogy legalább szoba-konyhás lakásokat építsenek rajta. Jellemző azonban, hogy a törvény végrehajtási utasítása a kiscgazdák 1921 tavaszi követelése nyomán csak ez év nyarán jelent meg. Az előadó komoly mulasztásnak nevezte, hogy ezzel együtt sem ment végbe az agrárproletariátus felemelése a korszakban. Ennek oka azonban nem a vitézeknek juttatott birtokterületek nagysága volt.

Ungváry Krisztián, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársa *A szociálpolitika etnicizálása* címmel tartott előadást. *„Bethlen egyetlen általános és titkos választáson indult, és azon csúnyán megbukott, egy szélsőjobboldali jelölttel szemben, 1920 nyarán”* – kezdte mondanivalóját Ungváry, melyből szerinte a későbbi kormányfő az egész országra nézve vont le következtetéseket. (Közben Hódmezővásárhelyen egy időközi választáson mandátumot szerzett Bethlen.) Politikájának középpontjába a szélsőségek elleni küzdelem került. Például kormányfősége idején számos zsidóellenes törvényjavaslatot sikerült elszabotálnia úgy, hogy még a parlament elé sem kerültek azok. Ezzel azonban nem csak a szélsőségek ellen harcolt, hanem – az előadó megállapítása szerint – egy általános társadalmi elvárással is szembement. Azt állította, hogy Wass Albert, Nyíró József és a népi írók is támogatták a mások kifosztása (értsd gazdag zsidóság) árán gondoskodó szociálpolitikát. Ungváry Fábrián Dániel írásából idézett: *„A szociális igazság érvényesülése előbbre való a jogegyenlőség elvéénél. A zsidóellenes jogalkotással megnyithatjuk zsilipjét a magyar polgárosodás eddig sajnálatosan elmaradt folyamatának.”* Itt arra utal a szerző, hogy a zsidóság arányán felül képviseltette magát a polgárok körében. A baloldalon is hasonló felfogás volt: *„vita csak abban volt a népiek között, hogy a magyar társadalom elesettjei mennyiben fognak tényleg profitálni a zsidók térvészteséséből.”* Erre idézte az előadó Veress Péter Népszavában írt cikkét a harmincas évekből, melyben csalódottságának adott hangot, hogy mindebből csak a középosztálynak jutott, a munkásoknak és a szegényparasztságnak nem. Tehát nem a „vagyonmegosztást”, hanem annak módját kifogásolta. Érdekes viszont, hogy a kormányzó a jobb- és baloldali egyetértés ellenére sem támogatta a zsidóság vagyonának kárpótlás nélküli államosítását, visszacodva az erre vonatkozó 1942. évi törvényjavaslatot.

Ungváry felvetette a „rasszista antifaszizmus” sajátos jelenségét is. Bajcsy-Zsilinszky Endre például a magyarságot fenyegető legnagyobb veszélynek nem a zsidóság, hanem a magyarországi németek túltengését látta. Ebben 1938-ban még a később háborús bűnösneként kivégzett nyilas Endre László is szövetségese volt. Zsilinszky tehát – ellentétben Bethlen Istvánnal – nem általános emberi jogi megfontolásból, hanem „faji” szempontból volt antifaszista.

Ujváry Gábor, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Tudományszervező Központjának a vezetője, az MTA BTK Történelemtudományi Intézet tudományos munkatársa *Oktatáspolitikai és szellemi élet* címmel adott elő. Ezen a téren látványos sikerekről lehetett beszámolni, elsősorban Klebelsberg Kuno, Bethlen vallás- és közoktatásügyi minisztere tevékenysége révén. Milotai István nyomán egyenesen „Bethlen Klebelsbergiségéről” lehet beszélni. Legtovább a kultuszminiszter állt mellette, távollétében gyakran helyettesítette a miniszterelnököt. A népiskolai program révén az analfabétizmus látványosan visszaszorult. Az 1920-as 15%-ról 1930-ban 10%-ra, majd 1939-re 7%-ra esett vissza. A kulturális aranykornak nevezhető időszaknak két fő jelszava a kultúrfölény és neonacionalizmus volt. Tartalmában mindkét fogalmat ma is vállalhatónak mondta az előadó. Szerinte *„a nemzetek versenyében az jut előbbre, aki magasabb kulturális szintet képvisel”*. A neonacionalizmust Klebelsberg a következőképpen határozta meg: *„műveltebb munkásság nélkül nem*

Szerkesztői beszámoló az Országgházban tartott „Gróf Bethlen István és kora” konferenciáról

emelhetjük a nemzeti termelést. Nemzeti termelés és takarékoság nélkül nincs nemzeti tőkeképződés. Nemzeti tőkeképződés nélkül pedig nyomorogni fogunk és azoknak a külföldi nemzeteknek maradunk rabszolgái, amelyek nekünk időnként kisebb-nagyobb kölcsönöket adnak.”

Klebelsberg kultúrdiplomáciai tevékenysége is jelentős volt. És itt nem csak a külföldi magyar intézeteket, egyetemeket „hazahozatalát”, sőt egyetemalapítását lehet említeni, de például ő készítette elő Rómában a külkapcsolatok terén áttörést jelentő olasz-magyar barátsági szerződést. Bethlent „hivatott vezérnek” tekintette. Mindig a Bethlen-kormány és nem a saját kultúrpolitikáját képviselte. Nem véletlen, hogy a kultuszminiszterről szóló posztumusz kötetben maga a miniszterelnök értékelte Klebelsberg munkásságát.

Paksa Rudolf, az MTA BTK Történelemtudományi Intézet segédmunkatársa *A numerus clausus és módosítása* címmel tartott előadást. Bevezetőben szólt annak dualizmus korába nyúló előzményeiről. Hencz Károly már 1907-ben a parlamentben az egyetemek túlzásfóltságáról beszélt. Ezen 1912-ben új egyetemek alapítása sem segített. Ráadásul 1920-ban a jelentősen szűkült országterületen a háború, a forradalom és a proletárdiktatúra miatt négy évfolyamnyi hallgatóság „zúdult” megmaradt egyetemeinkre. Ez év őszétől baloldaliak nem mehettek egyetemre, a nemzetiségiekre pedig kvótát szabtak ki, és ennek kapcsán merült fel a zsidóság aránya is. Bár a numerus clausus törvényben a zsidóság nevesítve nem szerepel, de világos volt, hogy a „zárt szám” törvény őket sújtotta a leginkább. 1921-ben, 1925-ben és 1927-ben tiltakoztak is ellene a zsidó szervezetek, ezért született meg 1928-ban a módosítása, mely azonban csak „szalonképesebbé” kívánta tenni.

Antiszemita hullámok többször voltak nálunk és Európában is. Az 1880-as években, az első világháború után, valamint a gazdasági világválság után. Az 1920-as évek hazai parlamenti vitáiban az volt a komoly változás, hogy a liberalizmus szellemét a faji szellem kezdi felváltani. Maga a numerus clausus törvény a radikalizálódó jobboldal egyik utolsó sikere volt. Bethlen viszonya a kérdéshez sajátos volt. A szavazáskor nem vett részt, mert nem volt még országgyűlési képviselő. De nem is tartotta fontosnak, sőt igazán közügynek sem.

Tőkéczi László, az ELTE BTK Történelmi Intézetének tanszékvezető docense *Bethlen és a nagypolgárság* címmel tartott előadást, melynek elején pontosított: a zsidó származású magyar nagypolgárságról van szó. Leszögezte, hogy a zsidóság a történelmi magyar élethez kötődött. Ennek kapcsán Deér József: *Keresztény magyarság, pogány magyarság* című könyvét idézte. Például a nemzeti hadsereg 20%-a is zsidó származású volt. Az sem véletlen, hogy a zsidó származású nagyiparos, Chorin Ferenc, a Gyáriparosok Országos Szövetségének sokáig elnöke, Bethlen barátja és szövetségese volt. A numerus clausus értelmiségi magatartás volt, mely nem a nagypolgárságot, hanem inkább a középosztályt érintette.

Az előadásokat követően a népszövetségi kölcsön felhasználásával kapcsolatban, a szociális törvényhozás etnikai vonatkozásai összefüggésében merültek fel kérdések. Ezt követően az elnöklő *Szakály Sándor* a főelőadó *Romsics Ignác*ot kérte fel összegzésre, aki többek között azt hangsúlyozta, hogy a sokszínű tematikájú előadások mind az újrakezdésről szóltak, bár a stílus és forma különbözött. Azt szűrte le tanulásként, hogy nincsenek a történelemben hőskorszakok és antikorszakok. A Bethlenről levonható mérleg inkább pozitív, helye van a magyar emlékezetkultúrában. Azt is leszögezte, hogy a konferencia a jelenlegi magyar kormány identitáspolitikájának része volt.

Szerkesztői beszámoló az Országházban tartott „Gróf Bethlen István és kora” konferenciáról

JEGYZETEK

- ¹ A tudósításhoz a saját jegyzeteken kívül felhasználtam
a Múlt-kor (*Tomka: Magyarország gazdasága sikeres volt Bethlen idején:*
http://www.mult-kor.hu/20131007_tomka_magyarorszag_gazdasaga_sikeros_volt_bethlen_idejen),
a Heti Válasz (Miért jó ötlet szobrot állítani Bethlen Istvánnak?
<http://hetivalasz.hu/itthon/miert-jo-otlet-szobrot-allitani-bethlen-istvannak-69079/>),
ill. Gyurgyák János a Bethlen konferencián elhangzott előadása:
http://hetivalasz.hu/itthon/gyurgyak-janos-bethlen-konferencian-elhangozott-eloadasa-69080/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201311),
az Index (*Kétharmados példakép:*
http://index.hu/belfold/2013/10/05/peldakep_ketharmad_nelkul/)
és a Mandiner (*Kövér: Erős állam kell a nemzet megvédéséhez:*
http://mandiner.hu/cikk/20131004_kover_eros_allam_kell_a_nemzet_megvedesehez)
internetes portálok tudósításait is. [2013. 11. 03.] (a szerk.)
- ² Romsics Ignác (1991): *Bethlen István: politikai életrajz.* (A magyarságkutatás könyvtára) Magyarságkutató Intézet, Budapest; majd bővített kiadásban: Uő (1999): *Bethlen István* (Millenniumi magyar történelem: Életrajzok). Osiris Kiadó, Budapest. Uő (2005): *Bethlen István.* Osiris Kiadó, Budapest. Uő (2013): *Bethlen István* (Nemzeti könyvtár sorozat: Magyar hősök). Magyar Közlöny, Budapest.